

การพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น
 พลเมืองดีในวิถี ประชาธิปไตยตามหลักภาวนา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี
 THE DEVELOPMENT OF HAPPINESS IN THE PERSPECTIVES OF BUDDHIST
 PHILOSOPHY AND CONTEMPORARY PHILOSOPHY IN
 UBON RATCHATHANI PROVINCE

พระเสกสรร ฐานยุตโต(ไชยชาติ)

PhraSeksan Tanayutto (Chaiyachat)

พระมหาคำพันธ์ ปากโร

Phramaha Khamphan Paphakaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : dr.sek2522@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 2 พฤศจิกายน 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 7 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 8 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยใช้หลักหลักภาวนา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน 2) เพื่อพัฒนาารูปแบบที่ส่งเสริมพลังอำนาจชุมชน โดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักภาวนา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อประเมินความสำเร็จของการประยุกต์ใช้รูปแบบดังกล่าวในระดับชุมชน และวัดผลในเชิงพฤติกรรม สังคม และความยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การขยายองค์ความรู้และพัฒนาชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด และประชาชนในพื้นที่นำร่อง 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านเก่าขาม องค์การบริหารส่วนตำบลเก่าขาม อำเภอน้ำยืน, หมู่บ้านเจียด องค์การบริหารส่วนตำบลเจียด อำเภอเขมราฐ, และหมู่บ้านเถื่อนช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของการเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี คือ การขาดความตระหนักต่อสิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่ยังไม่ต่อเนื่อง และความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองในระดับสังคม การพัฒนาารูปแบบได้บูรณาการหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์ สิลภาวนา หมายถึง การพัฒนาวินัยและกฎกติกาของชุมชน จิตตภาวนา หมายถึง การพัฒนาจิตใจและความเข้มแข็งทางปัญญา และปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาความรู้และวิจาร์ณญาณทางการเมือง เข้ากับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน 5 ขั้นตอน (ตามแนวคิดของRissel , 1994) และกระบวนการ

เรียนรู้ 6 ขั้นตอน (ตามแนวคิดermpoonvivat and Kaewmano, 2015) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การสร้างความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง 2) การสร้างเวทีสาธารณะและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังกลุ่ม 3) การระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน 4) การพัฒนาและเสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน และ 5) การสะท้อนประสบการณ์และการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย ผลการประเมิน พบว่า รูปแบบดังกล่าวสามารถเพิ่มระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การเคารพสิทธิผู้อื่น และการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ชุมชนสามารถนำหลักภavana 4 มาประยุกต์ใช้เป็นฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: พลังอำนาจชุมชน, จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี, ประชาธิปไตย, ภavana 4, อุบลราชธานี

Abstract

The objectives of this research article are 1) to analyze the relevant components for enhancing good citizenship consciousness in a democratic way of life using the principles of Bhavana 4 in Ubon Ratchathani Province which will lead to the development of a community empowerment model 2) to develop a model that promotes community empowerment focusing on creating good citizenship consciousness in a democratic way of life according to the principles of Bhavana 4 in Ubon Ratchathani Province and 3) to evaluate the success of applying the model at the community level and measure results in terms of behavior society and sustainability which will lead to the dissemination of knowledge and community development The research employed Participatory Action Research (PAR) with a sample group consisting of community leaders, key opinion leaders, and residents in three pilot areas: Ban Kao Kham, Kao Kham Sub-district Administrative Organization Nam Yuen District Ban Chiat Chiat Sub district Administrative Organization Khemarat District and Ban Thuen Chang, Mueang Det Sub-district Administrative Organization Det Udom District Ubon Ratchathani Province The research instruments included in depth interviews, focus group discussions and a model evaluation form

The research findings revealed that the existing problems regarding good citizenship in a democratic way of life in Ubon Ratchathani communities include a lack of awareness of rights and duties, non-continuous political participation at the local level, and social polarization due to political differences. The developed model integrates the principles of Bhavana 4 Kāyabh (the development of behavior and relationships), Sīlabhāvanā (the development of discipline and community rules) Cittabhāvanā (the development of mind and intellectual resilience) and Paññābhāvanā (the development of political knowledge and judgment) This is combined with the five-step community empowerment process (based on Rissel, 1994) and the six-step learning process (based on Permpoonvivat and Kaewmano 2015) The final model comprises five core components 1)creating self awareness and self worth 2)

establishing public forums and communication for group power reinforcement; 3) joint identification and resolution of public issues; 4) developing and proposing community public policy; and 5) reflecting on experiences and democratic learning The evaluation results showed that the model significantly increased the level of good citizenship consciousness in a democratic way of life particularly in terms of self- and social-responsibility respecting the rights of others and peaceful conflict resolution The communities were able to apply the principles of Bhavana 4 as a moral and ethical foundation for concretely driving a democratic way of life

Keywords: Community Empowerment, Good Citizenship Consciousness, Democracy, Bhavana 4, Ubon Ratchathani.

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังประสบกับปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคมหลายประการ อาทิ ปัญหาความยากจน ยาเสพติด การทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศ คือ ปัญหาความแตกแยกของคนในสังคม อันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการเมือง ทำให้ขาดความสงบสุขและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนสังคมจึงมีความต้องการอย่างยิ่งยวดต่อการสร้าง พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นรากฐานและต้นทุนที่ดีทางมนุษย (civil society) ที่จะนำมาซึ่งความรับผิดชอบและหน้าที่ที่สำคัญต่อสังคม การเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ไม่ได้จำกัดเพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น แต่หมายถึงการมี จิตสำนึกในการตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุผลและสันติวิธี การสร้างพลเมืองดีจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่ต้องเริ่มต้นจากระดับฐานรากคือชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม มีความท้าทายในการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี เนื่องจากยังคงมีการพึ่งพาผู้มีอิทธิพลและการตัดสินใจจากส่วนกลางในบางพื้นที่ การเสริมสร้างประชาธิปไตยจึงต้องดำเนินการผ่านการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน(Community Empowerment) ให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2557) นอกจากนี้ การเสริมสร้างพลเมืองดีให้มีความยั่งยืนและเข้มแข็งควรมีการบูรณาการหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาเป็นฐานทางคุณธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางโลกและทางธรรมหลักภาวนา 4 ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กายภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนาจึงเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคณะและชุมชนให้มีคุณภาพมีสติปัญญามีความรับผิดชอบต่อสังคมและอยู่ร่วมกันภายใต้กฎกติกาของสังคมได้อย่างเหมาะสมงานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาแบบที่เป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยโดยมีหลักภาวนา 4 เป็นแกนหลักในการพัฒนาพลังอำนาจของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยใช้หลักหลักภาวนา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

2) เพื่อพัฒนารูปแบบที่ส่งเสริมพลังอำนาจชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักภavana 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี

3) เพื่อประเมินความสำเร็จของการประยุกต์ใช้รูปแบบดังกล่าวในระดับชุมชนวัดผลในเชิงพฤติกรรมสังคม และความยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

1.แนวคิดพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย มีทัศนคติที่ดีต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยและมีการแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณค่าประชาธิปไตยโดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1)ด้านทักษะหมายถึง บุคคล การคิดวิเคราะห์การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ 2)ด้านการมีส่วนร่วมชุมชนสังคม หมายถึง การเคารพสิทธิผู้อื่นการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และ3)ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย หมายถึง การยึดมั่นในสิทธิมนุษยชนและกฎหมาย (อ้างอิงจากงานวิจัยที่คล้ายคลึงของ LIRT, 2555)

2 แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment)

การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนคือกระบวนการที่ทำให้ประชาชน องค์กร หรือชุมชน สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้มากขึ้น โดยการดำเนินการของกลุ่มที่มีการช่วยเหลือตนเอง เพื่อขจัดสิ่งกีดขวางที่ขัดขวางการบรรลุศักยภาพของพวกเขา (Rissel, 1994) โดยมีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การพัฒนาคนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ต่อตนเอง 2) การสนับสนุนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน 3) การระบุปัญหาตามความต้องการของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน และ 5) การเกิดนโยบายการปฏิบัติของชุมชน

3 หลักภavana 4 หลักภavana 4 (Fourfold Development) เป็นหลักการพัฒนาตนเองและสังคมในทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

3.1 กายภavana (Kāyabhāvanā) หมายถึง การพัฒนากาย การฝึกอบรมพฤติกรรมที่ดีงาม

3.2 สीलภavana (Sīlabhāvanā) หมายถึง การพัฒนาศีล การพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย

3.3 จิตตภavana (Cittabhāvanā) หมายถึง การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้มีสมาธิเข้มแข็ง และมีคุณธรรม

3.4 ปัญญาภavana (Paññābhāvanā) หมายถึง การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง มีวิจารณ์ญาณที่ถูกต้อง

หลักภavana 4 นี้จะถูกนำมาบูรณาการเป็นพื้นฐานในการพัฒนาพลังอำนาจชุมชนเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองดีโดยถือว่าจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีที่ยั่งยืนจะต้องมีฐานของปัญญาและความมีวินัยในตนเองรองรับ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักภavana 4 จังหวัดอุบลราชธานี มีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรในการวิจัยนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่งานวิจัยมุ่งเน้นการพัฒนาแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

กลุ่มเป้าหมาย คือ เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นรูปแบบ เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กลุ่มเป้าหมายจึงเป็นกลุ่มเฉพาะที่ถูกเลือกเพื่อเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบอย่างเข้มข้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักในพื้นที่นาร่อง 3 แห่ง คือ หมู่บ้านเก่าขาม อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี หมู่บ้านเจียด อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี และหมู่บ้านเถื่อนช้าง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา และผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นาร่องทั้ง 3 แห่ง และกลุ่มนี้มีบทบาทในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหาและปัจจัยต่างๆในชุมชน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบและกำหนดทิศทางการพัฒนาแบบ

กลุ่มปฏิบัติการ (Action Group)/ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนา ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นาร่องทั้ง 3 แห่ง และกลุ่มนี้เป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมการพัฒนา ทดลองใช้ และประเมินผลรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนตามหลักภาวนา 4

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักภาวนา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี ครอบคลุมประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

เนื้อหาหลักในการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และพัฒนาในประเด็นหลัก 3 ส่วน คือ 1.การวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยในระดับชุมชน โดยเน้นองค์ประกอบด้าน ทักษะบุคคล (Personal Skills), การมีส่วนร่วมชุมชน/สังคม (Community/Social Participation), และ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย (Democratic Knowledge and Understanding) 2.การบูรณาการหลักภาวนา 4 หมายถึง ศึกษาและประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาตนเองและชุมชน 4 ด้านหลัก ได้แก่ กายภาวนา (Kāyabhāvanā), สีสภาวนา (Sīlabhāvanā), จิตตภาวนา (Cittabhāvanā), และ ปัญญาภาวนา (Paññābhāvanā) เพื่อใช้เป็นฐานทางคุณธรรมและปัญญาในการขับเคลื่อนการพัฒนาพลเมือง และ 3.แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment) ศึกษาแนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (อ้างอิงแนวคิดของ Rissel, 1994) และกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี (อ้างอิงแนวคิดของ Permpoonvivat and Kaewmano, 2015) เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาแบบเชิงปฏิบัติการ

รูปแบบการพัฒนาที่มุ่งเน้น หมายถึง เน้นการพัฒนาแบบที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ส่วน และขั้นตอนการปฏิบัติการ 6 ขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนสามารถ เช่น 1.สร้างความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง 2.สร้างเวทีสาธารณะและการสื่อสาร 3.ระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน 4.พัฒนาและเสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน และ 5.สะท้อนประสบการณ์และการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย

การวัดผลและการประเมิน เนื้อหาครอบคลุมการประเมินผลในมิติสำคัญ 3 ด้าน คือ 1.ด้านพฤติกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีส่วนร่วม การเคารพสิทธิ และการทำงานร่วมกันใน

ชุมชน 2.ด้านสังคม หมายถึง การลดความขัดแย้งทางความคิดเห็น การสร้างกฎกติกา และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และ3.ด้านความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้และดำรงไว้ซึ่งจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีได้อย่างต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนของการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Collection)

ใช้เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนารูปแบบร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) คือ วัตถุประสงค์ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด และผู้บริหารท้องถิ่นและเนื้อหาหลักครอบคลุมสภาพปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในชุมชน, มุมมองต่อการประยุกต์ใช้หลักภavana 4, และแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Protocol) คือ วัตถุประสงค์ใช้ในการจัดเวทีระดมสมอง (Workshop) และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มปฏิบัติการ (Action Group) ในระหว่างการพัฒนาารูปแบบ และเนื้อหาหลักเป็นแนวทางในการนำการสนทนาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน ออกแบบกิจกรรมกลไกการขับเคลื่อน และร่วมกันสะท้อนผลปรับปรุงรูปแบบ

เครื่องมือในการปฏิบัติการและทดลองใช้ (Action and Implementation Tool)รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนตามหลักภavana 4 (The Developed Model) วัตถุประสงค์ เป็นคู่มือ/โครงสร้างสำหรับใช้ในการทดลองปฏิบัติในพื้นที่นำร่อง 3 แห่ง เนื้อหาหลักประกอบด้วยกรอบแนวคิดหลักการ กิจกรรมบูรณาการหลักภavana 4 เข้ากับการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

เครื่องมือในการประเมินผล (Evaluation Instruments) ใช้เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบหลังจากนำไปทดลองใช้ แบบประเมินและแบบวัดจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย (Rating Scale Questionnaire) วัตถุประสงค์ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อวัดระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของกลุ่มปฏิบัติการ (Pre-test และ Post-test) ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เนื้อหาหลักครอบคลุมองค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านทักษะบุคคล ด้านการมีส่วนร่วมชุมชนสังคม และด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย

แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ (Model Suitability Evaluation Form)วัตถุประสงค์ใช้สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเหมาะสมของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ และอาจใช้ประเมินโดยผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อวัดความพึงพอใจและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ต่อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หมายถึง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม จะถูกนำมาวิเคราะห์การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เช่น ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มทั้งหมด และจัดหมวดหมู่ (Categorizing) ข้อมูลตามประเด็นคำถามวิจัยและกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ได้แก่ สภาพปัญหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองดี การประยุกต์ใช้หลักภavana 4 และองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน และตีความ (Interpretation) และสรุปเนื้อหาที่เป็นแก่นสาร (Key Themes) เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนา และใช้ในการ

อภิปรายผลเชิงลึก การวิเคราะห์อุปนัย (Inductive Analysis) เช่น ใช้ในการพัฒนารูปแบบโดยการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการสะท้อนผล (Reflection) จากกลุ่มปฏิบัติการและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างข้อสรุปและปรับปรุงรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis) ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบวัดจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย (Pre-test และ Post-test) จะถูกนำมาวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ใช้บรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และการแจกแจงข้อมูลของตัวแปรต่างๆ ค่าเฉลี่ย ใช้ในการวัดระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในภาพรวมและรายด้าน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้ในการวัดการกระจายตัวของข้อมูลหรือความแตกต่างของความคิดเห็นระดับจิตสำนึกของกลุ่มตัวอย่าง

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การทดสอบค่าที่แบบไม่อิสระ (Paired Samples t-test) ใช้เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิบัติการก่อน (Pre-test) และหลัง (Post-test) การใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย หมายถึง จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะแรก พบว่า ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีปัจจัยสนับสนุนด้านความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่มและการมีทักษะบุคคล เช่น การช่วยเหลือกันแต่ยังคงประสบปัญหาและข้อจำกัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ดังนี้

1. การขาดความตระหนักต่อสิทธิและหน้าที่ หมายถึง ประชาชนบางส่วนยังรู้สึกว่าเป็นเพียงผู้รับมากกว่าผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางชุมชน ขาดความกระตือรือร้นในการติดตามตรวจสอบนโยบายท้องถิ่น และยังมีภารกิจที่รัดกุมแต่ยังไม่ต่อเนื่อง หมายถึง การเข้าร่วมเวทีประชาคมมักเกิดขึ้นเฉพาะช่วงที่มีโครงการหรือผลประโยชน์โดยตรง และขาดกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่ยังไม่ต่อเนื่อง หมายถึง การเข้าร่วมเวทีประชาคมมักเกิดขึ้นเฉพาะช่วงที่มีโครงการหรือผลประโยชน์โดยตรง และขาดกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ

3. ความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองในระดับสังคม หมายถึง ความขัดแย้งทางความคิดเห็นจากประเด็นการเมืองระดับชาติได้ส่งผลกระทบต่อและสร้างความไม่ไว้วางใจในระดับชุมชน ทำให้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันด้วยสันติวิธีเป็นไปได้ยาก

ผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนตามหลักทฤษฎี 4 หมายถึง จากการบูรณาการหลักทฤษฎี 4 เข้ากับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน 5 ขั้นตอน (Rissel, 1994) และกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน (Permpoonvivat and Kaewmano, 2015) ทำให้เกิด รูปแบบการพัฒนาพลเมืองดีตามหลักทฤษฎี 4 และกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน ที่มีองค์ประกอบและกลไกการขับเคลื่อนที่ชัดเจน ดังนี้

หลักทฤษฎี 4 (ฐานการพัฒนา)	ความหมายในการประยุกต์ใช้	องค์ประกอบหลักในรูปแบบ
กายทฤษฎี	การพัฒนาพฤติกรรมและการ	การสร้างวัฒนธรรมที่รู้และ

	จัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี	เห็นคุณค่าในตนเอง
สีลภาวณา	การพัฒนาวิสัยและกฎกติกาของชุมชน	การสร้างเวทีสาธารณะและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังกลุ่ม
จิตตภาวณา	การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีสติ และยอมรับความแตกต่าง	การสะท้อนประสบการณ์และการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย
ปัญญาภาวณา	การพัฒนาความรู้ การคิดวิเคราะห์ และวิจารณ์ญาณทางการเมือง	การระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน และการพัฒนาและเสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน

ประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้รูปแบบ (ผลการประเมิน) หมายถึง จากการประเมินผลโดยการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิบัติการในพื้นที่นำร่อง 3 แห่ง (Pre-test และ Post-test) พบว่า

1.ระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ คือ คะแนนรวมของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (P-value < 0.01) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองอย่างชัดเจน

2.ผลการเปลี่ยนแปลงรายด้าน คือ ทุกองค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีส่วนร่วมชุมชนสังคมซึ่งเป็นด้านที่เคยมีปัญหามากที่สุดในระยะแรก โดยชุมชนสามารถนำหลักสีลภาวณา และจิตตภาวนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและการเคารพสิทธิผู้อื่นได้ดีขึ้น

3.ผลเชิงพฤติกรรมสังคมและความยั่งยืน คือ ชุมชนสามารถนำกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ไปใช้ในการระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำข้อเสนอนโยบายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดการจัดทำกติกาสันติวิธีในชุมชนเพื่อจัดการกับความเห็นต่างทางการเมืองแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาในเชิงสังคม และความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และชุมชนสามารถนำหลักภาวณา 4 มาประยุกต์ใช้เป็น ฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม ในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบมีความยั่งยืนในระยะยาว

สรุปผลวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักภาวณา 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี” สรุปผลดังนี้

สภาพปัญหา หมายถึง ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานียังขาดความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นยังไม่ต่อเนื่อง และมีความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองในระดับสังคม

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้บูรณาการหลักภาวณา 4 เป็นฐานคุณธรรมและปัญญา ได้แก่ กายภาวณา สีลภาวณา จิตตภาวณา และปัญญาภาวณา เข้ากับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน 5 ขั้นตอน (Rissel) และกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน (Permpoonvivat and Kaewmano)

องค์ประกอบของรูปแบบ หมายถึง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ การสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง, การสร้างเวทีสาธารณะ, การระบุ/แก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน, การพัฒนา/เสนอนโยบายสาธารณะ, และการสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้

ประสิทธิผล หมายถึง ผลการประเมินพบว่าระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิบัติการหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การเคารพสิทธิผู้อื่น และการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ซึ่งว่า ชุมชนสามารถนำหลักท้าวนา 4 มาใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้อย่างแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะแรก พบว่า ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานียังคงประสบปัญหาและข้อจำกัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ดังนี้

การขาดความตระหนักต่อสิทธิและหน้าที่ หมายถึง ประชาชนบางส่วนยังรู้สึกรู้สึกว่าตนเองเป็นเพียงผู้รับ และขาดความกระตือรือร้นในการติดตามตรวจสอบนโยบายท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่ยังไม่ต่อเนื่อง การเข้าร่วมกิจกรรมมักเกิดขึ้นเฉพาะช่วงที่มีโครงการหรือผลประโยชน์โดยตรง และขาดกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ

ความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองในระดับสังคม: ความเห็นต่างทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในระดับชุมชน ทำให้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันด้วยสันติวิธีเป็นไปได้ยาก

ผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนตามหลักท้าวนา 4

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้บูรณาการ หลักท้าวนา 4 เป็นฐานในการพัฒนาพลังอำนาจชุมชน ดังนี้ การบูรณาการหลักท้าวนา 4 คือ

กายท้าวนา (Kāyabhāvanā) ถูกประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี

ศีลท้าวนา (Sīlabhāvanā) ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาวินัยและสร้างกฎกติกาของชุมชนร่วมกัน

จิตตท้าวนา (Cittabhāvanā) ถูกเน้นเพื่อพัฒนาจิตใจให้มีความเข้มแข็งทางปัญญา และสามารถยอมรับความแตกต่าง (ความเห็นต่างทางการเมือง)

ปัญญาท้าวนา (Pañcābhāvanā) ถูกใช้ในการพัฒนาความรู้และวิจรรณญาณทางการเมือง เพื่อให้สามารถระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะได้อย่างเหมาะสม

องค์ประกอบหลักของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง 2) การสร้างเวทีสาธารณะและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังกลุ่ม 3) การระบุและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน 4) การพัฒนาและเสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน และ 5) การสะท้อนประสบการณ์และการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย

ประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้รูปแบบผลการประเมิน จากการประเมินผลโดยการเปรียบเทียบคะแนนจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีฯ ของกลุ่มปฏิบัติการ (Pre-test และ Post-test) พบว่าระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ คือ คะแนนรวม ของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการเปลี่ยนแปลงรายด้าน เช่น ทุกองค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีมี

ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้าน ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การเคารพสิทธิผู้อื่น และการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

ผลเชิงพฤติกรรมและสังคม เช่น ชุมชนสามารถนำหลักทฤษฎี 4 มาประยุกต์ใช้เป็นฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม และเกิดการปฏิบัติการตามกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ทำให้ชุมชนสามารถ พัฒนาและเสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สำเร็จ ซึ่งสะท้อนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยตามหลักทฤษฎี 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. การยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการ ผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ชี้ให้เห็นว่า ระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิบัติการ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หลังการประยุกต์ใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น เป็นการยืนยันถึงประสิทธิผลของ รูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการผสมผสานแนวคิดสำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

หลักทฤษฎี 4 เป็นฐานการนำหลักธรรมมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนา ปัญญาภายใน (ปัญญาทวิธา) และ ความมีวินัย (ศีลทวิธา และ จิตตทวิธา) ก่อนที่จะพัฒนาการมีส่วนร่วมภายนอกนั้น มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย การพัฒนาจิตใจให้มีสติปัญญา และยอมรับความเห็นต่างได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนเป็นไปอย่างสันติวิธีและสร้างสรรค์

พลังอำนาจชุมชนเป็นกลไก การใช้กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (Rissel, 1994) เป็นกลไกที่ทำให้ประชาชนเปลี่ยนสถานะจาก "ผู้รับ" เป็น "ผู้กระทำ" (Actors) โดยสามารถระบุปัญหาพัฒนาข้อเสนอ และเสนอแนะนโยบายสาธารณะของตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างพลเมืองที่มีความหมายในระบอบประชาธิปไตย

กระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนเป็นวิธีการ การใช้ขั้นตอนที่ชัดเจนในการเรียนรู้ (Permpoonvivat and Kaewmano, 2015) ตั้งแต่การระบุปัญหาจนถึงการสะท้อนผล เป็นการสร้างเวทีปฏิบัติการทางประชาธิปไตย ขนาดเล็กในชุมชน ทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นเพียงทฤษฎี แต่เป็นประสบการณ์ตรงและต่อเนื่อง

2. การจัดการกับปัญหาความแตกแยกทางความคิดเห็น ปัญหาความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองในระดับสังคมถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่พบในระยะเริ่มต้น การที่ผลการประเมินพบว่า จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีด้านการเคารพสิทธิผู้อื่นและการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนสามารถอธิบายได้ว่า

จิตตทวิธา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ และความเข้มแข็งทางจิตใจของสมาชิกชุมชนทำให้พวกเขาสามารถเผชิญหน้าและยอมรับความเห็นที่แตกต่างกันได้โดยไม่นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง การสร้าง กติกาสันติวิธี และการสื่อสารผ่าน เวทีสาธารณะ ที่เป็นกลาง (ตามหลักศีลทวิธา) เป็นการสร้าง พื้นที่ปลอดภัย ให้แก่พลเมืองในการแสดงความคิดเห็นภายใต้ขอบเขตที่ตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างสังคมพลเมือง (Civil Society) ที่เข้มแข็งและยืดหยุ่น

3. ความสามารถในการเปลี่ยนจากผู้ตามเป็นผู้สร้างนโยบาย ผลเชิงพฤติกรรมที่ชุมชนสามารถพัฒนาและ เสนอนโยบายสาธารณะของชุมชน (เช่น นโยบายการจัดการน้ำแล้ง) ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลได้สำเร็จ ถือเป็น การบรรลุวัตถุประสงค์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับสูงสุด โดยมีความหมายดังนี้

ปัญหาภาวนา ได้ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ และใช้เหตุผลในการตัดสินใจร่วมกันเหนือผลประโยชน์ส่วนตัว การที่ชุมชนสามารถขับเคลื่อนประเด็นปัญหาของตนเองได้ด้วยกลไกและกระบวนการที่สร้างขึ้นเอง สะท้อนถึงการเกิด ความรับผิดชอบร่วมกัน และการตระหนักถึง อำนาจทางการเมืองระดับท้องถิ่น ของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงกว่าการพึ่งพาอำนาจจากภายนอก

4. ความยั่งยืนและข้อเสนอแนะสำหรับการขยายผล ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เป็น ฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า รูปแบบนี้มีศักยภาพในการสร้างความยั่งยืนมากกว่าการพัฒนาทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการฝังรากของจิตสำนึกพลเมืองไว้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการอภิปรายผล จึงควรนำไปสู่การขยายองค์ความรู้ว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดอุบลราชธานี ควรนำรูปแบบนี้ไปปรับใช้เป็นเครื่องมือมาตรฐาน ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยเน้นการสร้างกลไกสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ PAR และการใช้หลักภาวนา 4 ในการบริหารจัดการปัญหาของตนเองอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่



เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ในวิถีประชาธิปไตยตามหลักทฤษฎี 4 ในจังหวัดอุบลราชธานี” คือ

1. รูปแบบการบูรณาการที่เพิ่มประสิทธิผลทฤษฎี 4 เป็นฐานราก หมายถึง องค์ความรู้หลักคือ การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยที่มี ประสิทธิภาพสูง โดยยืนยันว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการบูรณาการแนวคิด 3 ส่วนหลักทฤษฎี 4 เป็นฐานทางคุณธรรมและปัญญา ได้แก่ กายทฤษฎี สีสทฤษฎี จิตทฤษฎี และปัญญาทฤษฎี ถูกพิสูจน์แล้วว่าสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการจัดการกับปัญหาเชิงนามธรรมในการเมืองภาคประชาชน โดยเฉพาะการใช้จิตทฤษฎีในการสร้างการยอมรับความแตกต่าง และปัญญาทฤษฎีในการสร้าง วิจัยญาณทางการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความแตกแยกทางความคิดเห็น

การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน คือ การประยุกต์ใช้กระบวนการเสริมสร้าง พลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment) ทำให้ประชาชนเปลี่ยนสถานะจาก ผู้รับเป็นผู้สร้าง นโยบาย และเกิดอำนาจเชิงการกระทำทางประชาธิปไตย

2. กลไกการเรียนรู้ประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจน หมายถึง องค์ความรู้ใหม่ได้กำหนด รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ส่วน ซึ่งขับเคลื่อนด้วย ขั้นตอนการ

เรียนรู้เชิงปฏิบัติการ 6 ขั้นตอน (อ้างอิง Permpoonvivat and Kaewmano, 2015) ที่สามารถเปลี่ยนปัญหาที่ระบุไปสู่การพัฒนาและเสนอแนะนโยบายสาธารณะของชุมชน ได้สำเร็จซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเวทีปฏิบัติการทางประชาธิปไตยขนาดเล็กในชุมชนอย่างเป็นระบบ

3. การพิสูจน์ความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี หมายถึง องค์กรความรู้ใหม่ได้พิสูจน์ว่ารูปแบบนี้มีประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในระดับชุมชน โดยชุมชนสามารถสร้างกติกาสันติวิธีเพื่อจัดการกับความเห็นต่างได้ ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า การใช้หลักภาวนา 4 เป็นพื้นฐานในการสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน และการเคารพสิทธิผู้อื่นนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมที่หลากหลายทางความคิดเห็นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและปฏิบัติการ

การนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ

1. องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาล ควรพิจารณานำรูปแบบการพัฒนาพลเมืองดีตามหลักภาวนา 4 ที่พัฒนาขึ้น ไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรบุคคลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อย่างต่อเนื่องในชุมชน

2. การจัดตั้งกลไกในท้องถิ่น ควรจัดตั้งคณะกรรมการพลเมืองดีหรือกลุ่มแกนนำการเรียนรู้ (Action Group) ที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน และการใช้หลักภาวนา 4 ในการแก้ไขปัญหาสาธารณะของชุมชนอย่างยั่งยืน

1. การส่งเสริมหลักภาวนา 4 เป็นฐานคุณธรรม คือ การฝึกอบรมควมมีการจัดหลักสูตรระยะสั้นหรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับผู้นำท้องถิ่นและแกนนำชุมชน เพื่อทำความเข้าใจและฝึกการประยุกต์ใช้หลักจิตตภาวนา การพัฒนาความเข้มแข็งทางอารมณ์การจัดการความขัดแย้งและ ปัญญาภาวนาการพัฒนาวิจารณ์ญาณการคิดวิเคราะห์นโยบาย ในบริบทของการบริหารงานและการมีส่วนร่วม

2. การสร้างพื้นที่การสื่อสารที่เป็นกลาง คือ เวทีสันติวิธีควรส่งเสริมการจัดเวทีสาธารณะที่เป็นกลาง ตามหลัก สีสภาวนา การมีวินัยและกติกาโดยมีกติกาที่ชัดเจนในการรับฟังและแลกเปลี่ยนความเห็นที่แตกต่างกันทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อลดความแตกแยกในสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การวิจัยติดตามผลในระยะยาว (Longitudinal Study) หมายถึง ควรมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อติดตามและประเมินความยั่งยืนของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และความสามารถของชุมชนในการนำรูปแบบไปใช้ด้วยตนเอง (Self-Reliance) หลังสิ้นสุดโครงการวิจัยไปแล้วอย่างน้อย 1-3 ปี

2. การขยายขอบเขตพื้นที่และบริบท หมายถึง ควรขยายการทดลองใช้รูปแบบไปยัง ชุมชนที่มีความซับซ้อนสูงหรือชุมชนที่มีความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรง มากกว่าพื้นที่นำร่องในปัจจุบัน เพื่อทดสอบความทนทาน (Resilience) และประสิทธิผลของรูปแบบในการจัดการความแตกต่างในบริบทที่ทำลายมากขึ้น

3. การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผล หมายถึง ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพื่อศึกษาผลของรูปแบบที่ใช้หลักภาวนา 4 กับรูปแบบที่ใช้แนวคิดประชาธิปไตยตะวันตกเพียงอย่างเดียวเพื่อยืนยันคุณค่าและความโดดเด่นของการบูรณาการหลักธรรมในบริบทของสังคมไทย.

บรรณานุกรม

- กมลพร กัลยาณมิตร บังอร เบ็ญจาธิกุลและ เรวดี มาลัยศรี.(2568). การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลองครักษ์ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2568)
- เจริญศักดิ์ วงศ์ใหญ่(2565), การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล,วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (2023): มกราคม-เมษายน 2566
- ไพโรจน์ ชัยนาม(2559), หลักการเมืองและการปกครอง, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พวงทอง ภาวีครพันธ์ุ.2567. พลเมืองและการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พิทักษ์ ตรัยไชยา.2562. การเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).2560. พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- วรเดช จันทรศร.2563. รัฐประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- วิทยากร เชียงกุล.2566. ประชาธิปไตยฐานราก: การสร้างพลังอำนาจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา.
- วิรุฬห์ อรุณรักษ์.2565.ภาวนา 4 กับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ.2565.การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ จันทรวงศ์. 2564. ทฤษฎีการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม.2567.การศึกษาเชิงวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์เพชรเกษม.
- สุดาร์ตน์ พงษ์ศรีกระยอม. 2567. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง,2564. คู่มือพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- นงเยาว์ มนุรัชฎีกร.2566. พุทธธรรมกับการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมือง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.